

דמויות

חברי המערכת שמחים לברך את הסופרים

סמי מיכאל ונעמי ושניצר

על זכייתם בפרס זאב לספרות ילדים לשנת תשל"ז

המערכת מאחלת לסופרים שנים ארוכות של יצירה פוריה.

הפרס מוענק מדי שנה על-ידי משרד החינוך והתרבות והוועד להנצחת שמו של אהרון זאב ז"ל לסופרים תושבי הארץ מחברי ספרי ילדים.

לכתיבה יש קרניים*

מאת: סמי מיכאל

מעולם לא נתתי את הדעת ל"שורשי הכתיבה" שלי. ביקשתי להתעלם מהם. לאדם המתבונן מהצד עשוי הדבר להיראות כשורשים, לדידי הן קרניים. קרניים משוננות וחדות הננעצות בי ומדרבנות אותי לכתיבה. גדלתי בתרבות שהסופרים חיו בה בעוני ובאתי אל ארץ שסופר מצליח "גורף" בה רווחים פחות מאשר ירקן כושל. כלומר הדחפים לכתיבה היו ונשארו נקיים מרדיפת בצע. אני כותב בערב, בשעות ה"פנאיי", ברגעים היקרים כאשר הבריות נהנים מאבטיח טוב, משיחת רעים, מאהבת אשה או מקריאה מהנה. הכתיבה מהווה נטל עלי ועל הסובבים אותי. אי-לכך אני מעדיף לדבר על קרניים זידוניות המדרבנות אותי להתמיד בטירוף הזה ולא להתקשט במושג הנשגב "שורשי הכתיבה".

הפחד

מה שמטריד את מנוחתי הוא האיום המרחף על עצם קיומם של היהודים. אפשר לומר שזהו פחד "גזעני". אינני נרתע מפני הגדרה זו. לדידי, עולם שקבר את כל

* קטעים מרשימה אוטוביוגרפית של חתן הפרס — סמי מיכאל.

יהודיו יכול לרדת לטמיון. והעולם היה קרוב להחריד לכך כמה וכמה פעמים בהיסטוריה הלא-נקייה שלו. הבעיה עשויה להיות פחות חריפה לו נתתי אמון בבעלי הרצון הטוב, באלה הטוענים כי ישנה תרופה סופית לסיוט זה. יסלחו לי הקומוניסטים, שהלכתי עמם כברת-דרך הגונה בנעורי, ויסלחו לי הציונים שמקומי נקבע היום בנייהם. לא המהפכה העולמית ולא תקומתה של מדינת ישראל שיחררו אותי ממועקת הסיוט הגזעני. אני מאמין שאפשרות השמדתם של היהודים מוסיפה להתקיים והיא תוסיף להתקיים כל עוד ישאו אנשים את עיניהם אל העתיד. לא החולשה של היהודים מגרה את בעלי-הגזע לשים את החרב על צווארם. האיבה ליהדות אינה סתם איבה סאדיסטית. ישנו משהו עמוק מזה...

משגיליתי אמת זו הבנתי כי איני רוצה להיגמל מפחדי. תפשתי כי זהו פחד חיוני להמשך קיומי. ידידים ויריבים המבקשים לשחררני מתסביכי זה, חשודים בעיני. הם מנסים להרדים את עירנותי. אפילו בשלהי המאה העשרים אני דבק בפחד זה משום שהוא אחד משורשי העמוקים ביותר.

אושר החמורים

זו ממש בושה אם אין לך תסביך אישי משלך והתסביכים הממשיים הם אלה המעוגר-נים בילדות. כשאני מביט לאחור ומבקש למצוא את הכתמים המעיבים, או, למזער, את הנקודות האפלות, אני מעלה חרס. עלי להודות באמת הבנאלית כי היתה לי ילדות מאושרת. אילמלא ההנאה הרבה שאני מפיק מבגרותי לא הייתי מתנגד לעבור את הילדות הזו בשנית. עובדה זו הציקה לי לא מעט. בגיל עשרים נהגתי להכריז בצביעות באוזני ידדי כי רק חמורים עשויים להיות מאושרים בעולם מעוות זה. ישבתי והרהרתי — מדוע אני מפריח שקר זה?...

זכור לי מקרה שאירע לי בהיותי בן-עשר. אבי ואני היינו כרוכים אחר עלילה מרתקת המסופרת היטב. כל השכלתו הפורמלית של אבי הסתכמה בלמידת התורה ב"חדר". ערבית למד לקרוא בכוחות עצמו. ואני לא זכיתי לקרוא בילדותי סיפור המיועד לילדים או לנוער כי בימים ההם לא היו ספרים כאלו בשפה הערבית. הייתי נוטל רומנים המיועדים למבוגרים ושנינו היינו מתנפלים עליהם.

ערב אחד, בטרם יעלו בני-המשפחה על משכבם, קרא לי. אצבעו השחומה נחה מתחת למלה והוא קבע: "קרא את המלה הזאת".

"גלקסיה", פיענחתי בגאווה.

"מה פירוש המלה?"

נאלמתי. עיניהם של בני-המשפחה ננעצו בגבי ומשקפיו של אבי נצצו לעומתי. "אינני יודע", לחשתי בבושת-פנים.

אבי לא גילה נכונות "להפסיד" משפט שלם בגין מלה עקשנית שאינה ידועה לשנינו. "לך", אמר, "חפש במילון ערבי-אנגלי ומצא את הפירוש".

רתחתי. "אם איני יודע את הפירוש הערבי, כיצד אבין את הפירוש האנגלי?" נשא את אצבעו והרים את משקפיו אל מצחו. באותו רגע לא הבנתי את מבטו.

זכור לי רק שהיה מבט מכאיב. מבט זה ליווני שנים עד שהבנתי את משמעותו. זה היה מבט של אדם שבגדו בו. אז לא הייתי ילד בן-עשר בעיניו. הייתי שליחו בבית-הספר, חיל-החלוץ שלו אל תוך המאה העשרים, וכשבא וביקש ממני אינפורמציה מהימנה הכשלת אותו. מלקח זה למדתי כי הדעת שאני קונה לי אינה קנייני הפרטי. הלמידה היא שליחות. עד היום איני מסוגל להשתחרר ממעמסה זו. אולם בשעה שהטיל אבי על שכמי מעמסה זו, הוא הסיר מעלי נטל אחר — ההתנגשות החריפה בין אב לבין בנו בתקופה שבה משנה החברה את ערכיה. לצדי מצאתי בן-ברית נבון ונלהב.

האחוריים המכוערים

לדידנו, המאה העשרים היתה אירופה. שם, אמרנו לזקנים, נלחמים בקדחת לא בלחישות ובקמעים כי אם בתרופות בדוקות, שם מעריכים את חופש הדיבור והאדם מהווה ערך עליון. ערכנו את הבמה להדגמה על אירופה והרמנו בגאווה רבה ובהחלטה נחושה את המסך לנגד עיניהם של הזקנים המתגוללים במדמנה של ימי-הביניים. במילים מצלצלות פרטנו את מעלותיה של היפיפה הנכספת שלנו. מעודי לא התאכזבתי מאהבתה של אשה כפי שהתאכזבתי מאהבתי לאירופה. תלמיד הייתי בתיכון וכמה ממורי היו בריטים. קרבתם הפיסית עוררה בי כעס שלא יכולתי להתגבר עליו.

דובר הרבה על גזענותם של הנאצים הגרמנים. את הגרמנים ואת הצרפתים ואת הרוסים לא הכרתי אישית. את הבריטים, נציגיה של אירופה הנאורה וההומנית, הכרתי בדרך הישירה, בבית-הספר, בתור לקולנוע, במסעדות, בבולשת, ברחוב. משום מה נהוג לעבור בשתיקה על גזענותם של האנגלים השרויים מחוץ לאיים הבריטיים. אולם הצלקות שהותירו מאחוריהם אנגלים אלה טבועות עמוק בנשמתם של מאות מליונים בכמה יבשות. [אחד מהם הוא דוד — גיבורו של הרומן "שווים ושווים יותר". רבים מהמבקרים הניחו בטעות שזהו רומן אוטוביוגרפי. חייכתי בהנאה. אמרתי בלבי כי מלאתי את חובתי כלפי דוד זה. קולו נשמע אוטנטי עד כדי להטעות מבקרים מנוסים. אני עצמי אינני מחבב את דוד זה, אולם אני מבין לרוחו. זהו אדם שנפשו נקעה מהגזענות של התרבות האירופאית בעודנו בעיראק, וחמתו בערה בו כשנתקל כאן בצד האפל של החיקוי של התרבות האירופאית.

כבר בעיראק הגעתי למסקנה כי אל לי להתרפס בפני תרבות הפוסלת תרבות שונה ממנה. פה, בארץ, טרם קמו אנשים ואזרו עוז בנפשם כדי לומר: אנו מוקסמים מהתרבות האירופאית — וזו עבודה זרה, כפי שנהג סבי לומר. המלך כמעט ערום ואל לנו להשליך מעלינו את בגדינו רק כדי לשאת חן בעיני התרבות הזו. משהו במנגנון המיון היהודי שלנו השתבש. יש לברור, יש להשליך את הפסולת.